

Є. Ю. ГОНЧАРЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ПРИНЦИПАМИ НОВИХ МЕТОДИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 317–321

Досліджуються сучасні методики викладання іноземних мов: інтерактивний підхід та його основні принципи, методика використання Інтернету, комп'ютерних програм, e-mail-проектів, навчальних ігор, дистанційного навчання.

Загальна стратегія навчання іноземним мовам визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних та суміжних наук. Цією стратегією є комунікативний компетентно-орієнтований підхід, який зумовлює практичну мету навчання й вивчення іноземних мов, а саме: оволодіння іншомовним спілкуванням шляхом формування та розвитку мовної та лінгвокраїнознавчої компетенцій.

Основними принципами сучасних методів є: “когнітивний підхід”, “когнітивний навчальний мовний підхід”, “інтерактивне навчання” та ін.

Інтерактивний підхід дає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

Інтерактивний підхід у навчанні задовольняє основні принципи навчання іноземним мовам – комунікативний та конструктивістський.

Навчальна ціль *комунікативного* принципу полягає в оволодінні комунікативною компетенцією.

Навчальна ціль *конструктивістського* принципу полягає у навчанні вчитися. В основі методу перебуває власне активне навчання студентів. Завдання викладача не навчити, а сприяти навчальному процесу.

Тому в процесі вивчення іноземних мов важливо регулярно тренувати органи слуху, мовлення і руки студентів шляхом аудіювання, говоріння, читання і письма. Водночас слід мати на увазі два положення:

1. За відсутності систематичного аудіювання іншомовного мовлення не розвивається так званий мовленнєвий слух, тобто здатність слухового аналізатора реагувати на акустичні особливості мовлення. Без цього якісне сприйняття неможливе. Тому необхідно якнайраніше і якнайбільше слухати адаптоване мовлення.

2. Будь-який вид мовлення тісно пов'язаний із функціонуванням артикуляційного апарату. Воно буде успішним за умови достатньої сформованості кінетичних відчуттів, що супроводжують роботу органів мовлення. Цьому сприяють систематичне читання вголос і мовчки, говоріння мовою, яка вивчається.

Винятково важливу роль у процесі вивчення іноземних мов відіграє пам'ять. Тому, хто опановує мову, треба обов'язково запам'ятовувати велику кількість слів, сло-

восполучень, речень, граматичних позицій і правил. Викладачеві слід звертати особливу увагу на процес запам'ятовування учнями (студентами) акустичних і моторнографічних образів слів. Важливо якнайбільше слухати і відтворювати (усно й письмово) вивчені слова, фрази, речення.

Відповідно, “запуск” словесного стереотипу виявляється неможливим без слухових уявлень (образів слів). За переконанням психолога-лінгвіста Б. В. Беляєва: “Внутрішнє іншомовне мовлення ... виникає і розвивається... не в результаті зовнішнього говоріння, а в результаті багатой практики слухового сприйняття мовлення” [1]. Тому так важливо під час вивчення іноземної мови якнайраніше і якнайбільше слухати адаптоване усне мовлення.

І останній із пізнавальних процесів – мовлення... На думку відомого психолога-лінгвіста І. О. Зимньої, “...мовлення... спосіб формування і формулювання думки за допомогою мови у процесі говоріння (письма)... чи слухання (читання)...” [2].

Розвиток іншомовного мислення великою мірою залежить від рівня опанування студентами усного мовлення іноземної мови, мовлення. Цьому допомагає доступна комунікативна діяльність. Необхідно якомога ретельніше тренувати студентів в іншомовному мовленні, що спирається на усний переклад. Це дає їм можливість швидше перейти до згорнутих елементів перекладу, до дедалі частішого і довшого неперекладного іншомовного мислення і мовлення. Звичайно, характер такого мислення у більшості випадків залежить від рівня розвитку і особливостей мислення рідною мовою.

Слід зазначити, що навіть при мінімальній забезпеченості навчального процесу технічною апаратурою, неможливо навчати іноземній мові без застосування певних технічних засобів навчання. До таких, у першу чергу, належить фонограма.

Найбільш вмотивовано фонограма застосовується: з метою навчання аудіювання; навчання усного мовлення на основі широкого використання зразків мовлення; раціональної презентації та закріплення зразків мовлення, що звучать (наприклад: моделей, ти-

пових структур); введення мовленнєвого матеріалу в діалогічній формі; демонстрування пісень і фрагментів художнього читання у виконанні носіїв мови тощо.

Останнім часом досить активно розробляється методика використання комп'ютерних програм, які набувають усе більшого застосування. Комп'ютерні програми, що реалізуються за допомогою найсучасніших моделей комп'ютерів у системі *Multimedia*, відкривають широкі можливості для удосконалення процесу навчання іноземній мові, підвищення його ефективності. Це зумовлено наявністю в комп'ютерних програмах нових дидактичних функцій, які неможливо відтворити, наприклад, у відеофонограмі.

Тепер вже всі розуміють, що Інтернет володіє колосальними інформаційними можливостями та не менш вражаючими послугами. Однак ми не перестаємо повторювати, що якими б властивостями не володів той чи інший засіб навчання, первинні дидактичні завдання, особливості пізнавальної діяльності учнів обумовлені визначеними цілями навчання. Інтернет із своїми можливостями та ресурсами – засіб реалізації цих цілей та завдань [3].

Передусім потрібно визначити: для вирішення яких дидактичних завдань під час вивчення іноземних мов можуть бути корисні ті ресурси та послуги, які пропонує всесвітня мережа [6].

П. Гакенйос [7] стверджує, що “для жодного іншого фаху Інтернет не є таким корисним, як для іноземних мов”. Потенціал Інтернету тут справді особливо великий, адже він складається не лише з накопичених енциклопедичних “голих” фактів, але також є інтерактивним та ефективним.

Варто зазначити, що навчання іноземним мовам за допомогою мережі Інтернет дає нам такі можливості:

- студенти отримують необмежений доступ до цікавих країнознавчих матеріалів. Насамперед це стосується таких тем, як “Спорт”, “Музика”, “Молодіжна мода” та ін.;
- завдяки електронній пошті та чатам (англ. *chat* – розмова, базікання) студенти мають змогу спілкуватися зі сво-

їми однолітками з будь-якої країни, де німецька мова є їх рідною, або ж вивчається як іноземна. Вони розширюють свій словниковий запас, збагачують розмовну лексику, поліпшується орфографія;

- навчальні проекти, які пов'язані із електронною поштою, дають можливість застосовувати здобуті мовні знання в реальній ситуації спілкування. Весь обсяг виконаної роботи потім усно обговорюється в аудиторії на занятті і, по можливості, іноземною мовою.

Проаналізуємо застосування мережі Інтернет на заняттях з німецької мови.

Інтернет у навчанні не є альтернативою традиційним підручникам. Це лише новий технічний засіб навчання, що дає змогу впоратися із поставленим завданням. Для того щоб застосування Інтернет-технологій на уроках німецької мови було ефективним, необхідні насамперед такі технічні передумови:

1. Навчальний заклад повинен бути оснащений комп'ютерним класом з підключенням мережі Інтернет.

2. Викладач повинен бути обізнаним в тому, що може запропонувати мережа Інтернет і як можна застосувати ці матеріали на заняттях з німецької мови.

3. Студенти мають володіти елементарними навичками роботи в Інтернеті.

4. Студенти повинні мати вільний доступ для роботи в комп'ютерному класі.

Викладачі повинні знати, що їм може запропонувати всесвітня інформаційна мережа для підвищення власного професійного рівня. Це насамперед вчительські форуми з обміну інформацією та досвідом, для створення проектів, завдань та вправ, основою яких є матеріали з Інтернету. Викладач може скористатися такими сайтами: www.bild-online.dk, www.epals.com, www.teaching.com/iecc.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговують матеріали web-порталу Гете-Інституту.

Таким чином, неосяжний потенціал Інтернету потребує професійного опрацювання з метою розробки нових методичних концепцій. У період стрімкого розвитку інноваційних технологій, коли комп'ютер, донеда-

на ще предмет розкоші, набуває нової якості предмета повсякденного вжитку, а у високорозвинених країнах стає предметом першої необхідності, варто йти в ногу з часом і запроваджувати на заняттях з іноземних мов передові методи роботи з інформаційними і комунікаційними технологіями [3; 5].

Електронна пошта викликає великий інтерес студентів, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, розвиває культуру письмового спілкування. Переваги такого виду переписки очевидні: у студентів з'являється реальна можливість використовувати іноземну мову як засіб спілкування, опанувати елементарні навички роботи на комп'ютері, одержати цікаву інформацію з автентичного джерела у найкоротший термін. Роль викладача іноземної мови полягає в заохоченні учнів, наданні їм мовної допомоги, використанні отриманої інформації на заняттях у формі індивідуальних завдань. Застосування e-mail-проектів підвищує мотивацію праці студентів, формує розвиток культури письмового спілкування та усного мовлення, сприяє переключенню уваги студентів з форми на зміст, дає змогу одержати цікаву інформацію у найкоротший термін.

Розробка електронних підручників є одним з провідних напрямів діяльності вищих навчальних закладів, що освоюють дистанційне навчання. Дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, що ґрунтується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних і телекомунікаційних технологій та технічних засобів; це форма самоосвіти, під час якої, на відміну від заочної, навчальний процес повністю забезпечується науково-методичними матеріалами. Максимально ефективна реалізація цих вимог можлива шляхом створення дидактичної системи, заснованої на використанні у навчанні комп'ютерних засобів і технологій [6].

Педагогічні методи і прийоми, які використовуються при дистанційному навчанні, можна класифікувати так:

- методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студен-

тів (самонавчання). Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж;

- методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "один до одного"). Ці методи реалізуються у дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошта;
- методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, коли студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох"). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій;
- методи, для яких характерна активна взаємодія між усіма учасниками навчального процесу (навчання "багато до багатьох"). Розвиток цих методів пов'язаний з проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій.

Відсутність спільного підходу до розробки методики практичних курсів дистанційного навчання іноземним мовам можна розглядати як основну методичну проблему у цій галузі. Невирішеність цієї проблеми, яка помітно гальмує процес упровадження дистанційного навчання іноземних мов до практики освіти, можна пояснити як її відносною новизною, так і її складністю. Це зумовлено тим, що суть проблеми знаходиться у точці перетину двох предметних галузей. Перша – новітні інформаційні технології, друга – власне методика навчання іноземним мовам.

Особливості психолого-педагогічних умов здійснення навчального процесу, притаманні тій чи іншій формі навчання, значною мірою визначаються тим, які реальні можливості мають студент і викладач для міжособистісного спілкування. Для дистанційного навчання

іноземним мовам такою особливістю є непрямий опосередкований характер процесу спілкування між викладачем і студентом, яке здійснюється через комп'ютерні комунікації. Дистанційне навчання дає можливість постійного і динамічного телекомунікаційного зв'язку на відстані студента і викладача та студентів між собою, при цьому ініціатива такого спілкування може йти від будь-якого із зазначених об'єктів навчального процесу. Саме ця особливість дає підстави зробити ДН іноземних мов через Інтернет суттєво відмінним за формою від заочного навчання і якоюсь мірою наблизити його до очного. Зрозуміло, що телекомунікаційне спілкування неспроможне (за рядом психологічних та педагогічних причин) замінити у повному обсязі безпосереднє "живе" спілкування.

Хочу згадати ще про деякі призабуті методи навчання іноземним мовам, такі як навчальна гра. Вважається, що у вищому навчальному закладі дорослі студенти не сприйматимуть подібні підходи. Але це помилкове рішення.

Слід зазначити, що у навчальних іграх використовується не тільки ігровий метод як такий. У процесі гри можна застосовувати групову та індивідуальну роботу, спільне обговорення, проводити тестування і опитування, створювати рольові ситуації. Іншими словами, гра органічно поєднує і дає змогу використовувати різні методи – анкетування, "мозковий штурм" та ін. [4].

Для прикладу розглянемо привезену з Німеччини гру, яка передбачає складання з пазлів карти Федеративної Республіки Німеччини, де можна ще раз дізнатися про кордони ФРН, федеральні землі та їх столиці, про ландшафти, ріки, гори, про те, яка федеральна земля є найбільшою та найменшою за площею, за населенням, де найбільший дохід на душу населення тощо. Ця нібито дитяча гра завжди викликає захоплення та масу позитивних емоцій. Ця гра є підсумком роботи над темою "Німеччина".

Разом з тим, у педагогіці ігровий метод має певну специфіку. У процесі навчання гра часто використовується як допоміжний елемент, доповнення до теоретичного матеріалу

і не може виступати як основний метод навчання.

Отже, роль навчальних ігор в освіті та психології надзвичайно важлива. У педагогіці вони є невід'ємною складовою розвиваючого навчання, яке ґрунтується на розвитку активності, ініціативи, самостійності студентів.

Про результати застосування навчальних ігор у цілому свідчать численні дослідження вітчизняних фахівців, які відзначають, що ця технологія допомагає підвищити ефективність навчання в середньому в три рази.

Таким чином, основна сутність запропонованих нами рекомендацій полягає в наступному:

- інтерактивний підхід у навчанні задовольняє основні принципи навчання іноземним мовам – комунікативний та конструктивістський;
- необхідно якомога ретельно тренувати учнів (студентів) в іншомовному мовленні, що спирається на усний переказ;
- важливо під час вивчення іноземної мови якнайраніше і якнайбільше слухати адаптоване усне мовлення;

- вводити методіку використання комп'ютерних програм, які нині набувають все більшого застосування;
- продовжити адаптацію Інтернет-технологій до умов нашої вищої школи.

Література

1. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам. – М.: Просвещение, 1965. – 227с.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. – М.: Педагогика, 1991. – С. 11.
3. Макаревич И. Г. Использование Интернета на уроке немецкого языка // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 5. – С. 40–43.
4. Околепов О. П. Дистанционное обучение: сущность, дидактические особенности, технологии // Электрон. журн. "Дистанционное образование". – 1999. – № 3. – С. 24.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – С. 86.
6. Скляренко Н. К. Як навчити сьогодні іноземних мов (концепція) // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 5–9.
7. Технологічність як основний методичний підхід до створення курсів дистанційного навчання через Інтернет // Матеріали Другої Всеукр. конф. молодих науковців "Інформаційні технології в науці та освіті". – Черкаси, 2000. – С. 18.

Сучасні методи викладання іноземних мов – це використання сучасних інноваційних технологій, а саме комп'ютерних програм, Інтернету, e-mail-проектів, дистанційного навчання. До сучасних методик треба віднести також навчальні ігри, інтерактивний підхід у викладанні іноземних мов та його головні принципи – комунікативний та конструктивістський.

Современные методики преподавания иностранных языков – это использование инновационных технологий, а именно компьютерных программ, Интернета, e-mail-проектов, дистанционного обучения. К современным методикам относятся также обучающие игры, интерактивный подход в преподавании иностранных языков и его главные принципы – коммуникативный и конструктивистский.

Modern methods of teaching the foreign languages are not possible without using innovation technologies, which include computer software, Internet, E-mail projects, remote study. Modern methods also include learning games, interactive teaching approach and key principles – communicative and constructivist.

Надійшла 8 листопада 2011 р.